

UZZIŅAI

Situācija
skaitļos

Slimību profilakses un kontroles centra Komunikācijas nodaļas vadītāja Ilze Arāja atzīst, ka viens no rādītājiem, kas liecina par pusaudzju informētību, prasmju un atbildības trūkumu seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, ir pusaudzju grūtniecība: "Ik gadu Latvijā aptuveni procentu dzemdētāju ir jaunākas par 18 gadiem. Tas norāda uz nepieciešamību bērņus un jauniešus informēt un iz-

glītēt par tādiem būtiskiem ar seksuālo un reproduktīvo veselību saistītiem aspektiem kā gatavība dzimumattiecībām. Svarīga pašapziņas stiprināšana, lai pārvarētu vienaudzju spiediena ietekmi uz lēmumu uzsākt seksuālas attiecības, lai spētu pateikt nē seksuālajām attiecībām, kurām jaunietis vēl nav gatavs. Tāpat būtiska ir skolēnu uzskatu un attieksmes pret sevi veidošana, lai izprastu un pieņemtu savu ķermeni, kā arī nepakļautu sevi vardarbībai attiecībās." I. Arāja iepazīstina ar statistiku. Latvijā 22% zēnu un 14% meiteņu 15 gadu vecumā ir dzimumattiecību pieredze, bet tikai 70% pusaudzju 15 gadu ve-

cumā norādījuši, ka pēdējo dzimumattiecību laikā izsargājušies. "Pusaudzju vidū ir izplatīti dažādi mīti par grūtniecības iestāšanos vai neiestāšanos. Piemēram, izskan viedokļi, ka, ja kāds no partneriem nav sasniedzis orgasmu vai dzimumattiecības bijušas neparastā pozā vai vietā, grūtniecība iestāties nevar. Būtiski šos mītus kļiedēt, izglītojot par drošu kontracepciju un pareizu tās lietošanu," stāsta I. Arāja, uzsverot, ka nozīmīga sabiedrības veselības problēma ir arī no jauna reģistrēto HIV gadījumu skaits – 2017. gadā 371, no tiem 20% jeb 77 gadījumi reģistrēti jauniesiem vecumā no 18 līdz 29 gadiem.

Dzemdību īpatsvars pa vecuma grupām mātēm, procentos

Gads	līdz 17 gadiem	18 līdz 19 gadi	20 līdz 34 gadi	35 gadi un vairāk gadi
2012	1,4	3,8	78,9	15,8
2013	1,2	3,4	78,7	16,7
2014	1,0	3,0	78,6	17,3
2015	1,0	2,5	78,2	18,3
2016	0,8	2,2	77,9	19,0
2017	0,9	2,2	76,6	20,4

Mākslīgo abortu sadalījums pa vecuma grupām, procentos

Vecuma grupa	2012	2013	2014	2015	2016	2017
15-17	4,6	3,9	3,2	3,1	3,1	2,2
18-19	14,4	13	11,3	9,6	13,5	7,8
20-24	18,8	18,0	17,4	14,7	14,3	13,0
25-29	19,8	18,7	17,8	18,7	16,2	15,0
30-34	21,3	17,3	18,1	16,8	14,7	13,8
35-39	14,4	14,5	14,2	13,2	12,9	11,9
40-44	6,9	6,4	7	5,7	5,9	6,3
45-49	0,8	0,7	0,7	0,5	0,5	0,4

Smēķējošo dzemdētāju īpatsvars atbilstošā vecuma grupā, procentos

Vecuma grupa	2014	2015	2016	2017
15-19	21,8	21,0	24,6	18,4
20-24	12,3	11,9	12,3	11,4
25-29	7,0	6,8	6,8	6,1
30-34	5,6	6,0	4,7	5,5
35-39	6,0	6,5	6,8	10,5
40-44	7,2	6,4	7,0	6,1

pasākumi sabiedrības veselības veicināšanai un slimību profilaksei pašvaldībās" ietvaros tiek īstenots izglītojošo nodarbību kopums skolēniem par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem. "Mērķis ir izglītēt 5.-7. un 10.-12. klašu skolēnus par tādiem būtiskiem seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem kā fizioloģiskās un emocionālās pārmaiņas pubertātes laikā, veselīgas pašapziņas veidošana, personīgā higiēna, atbildīga

attiecību veidošana, lēmumu pieņemšana, sekstings jeb seksuāla rakstura īsziņu un kailfoto nosūtīšana pa mobilo tālruni, seksuāli transmisīvo infekciju profilakse, kontracepcija un citiem. Skolēnu ieguvums būs prasmes uzņemties lielāku atbildību par savu veselību un plašākas zināšanas, kas palīdzēs sekmēt veselības paradumu maiņu. Nodarbības tiks rīkotas 24 pašvaldībās līdz 2019. gada septembrim," stāsta I. Arāja.

Ar pusaudzju izglītošanu seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumos ikdienā nodarbojas ne tikai vecāki, bet arī skolas un dažādas institūcijas.

Izglītošanā
piedalās valsts

Veselības ministrijas Komunikācijas nodaļas preses sekretāre Anna Strapcāne norāda, ka situācija seksuālās un reproduktīvās veselības jomā Latvijā liecina - nepieciešams turpināt pastāvīgi izglītēt jauniešus par reproduktīvās veselības jautājumiem un seksuāli transmisīvo infekciju profilaksi: "Nemot vērā situāciju šajā jomā, viena no realizējamajām aktivitātēm ir vie-

notas mācību programmas izstrāde un jauniešu apmācība par seksuālās un reproduktīvās veselības jautājumiem, tai skaitā par atbildīgu attiecību veidošanu. Veselības izglītības jautājumi ir iekļauti izglītības saturā gan pamatizglītības, gan vidējās izglītības programmā. Pamatizglītībā tie ir iekļauti dažādu mācību priekšmetu - sociālās zinības, dabaszinības, bioloģija, mājturība un tehnoloģijas, sports - saturā. Turpretim 10.

– 12. klašu izglītojamiem mācību priekšmets "Veselības mācība" ir noteikts kā viens no izvēles priekšmetiem vispārējās vidējās izglītības programmu obligātajā saturā."

Slimību profilakses un kontroles centra Komunikācijas nodaļas vadītāja Ilze Arāja informē, ka kopš 2017. gada decembra Eiropas Sociālā fonda projekta "Slimību profilakses un kontroles centra organizēti vietēja mēroga

Biedrība "Papardes zieds" jau daudzus gadus strādā reproduktīvās veselības un tiesību jomā visā Latvijas teritorijā.

"Papardes zieds" sadarbībā ar Latvijas valsts un pašvaldības institūcijām, Eiropas institūcijām, starptautiskām organizācijām un privātiem uzņēmējiem ik gadu īsteno vairākus projektus. Organizācija rīko izglītojošus pasākumus gan jauniesiem, gan viņu vecākiem, gan profesionāļiem par seksuālo un reproduktīvo veselību. 5.-9. klašu skolēniem tiek rīkotas nodarbības, apskatot tēmas par pubertāti, seksualitāti, lēmumu pieņemšanu, sekstingu un atkarībām. Nodarbības 10.-12. klašu skolēniem tiek ietvertas tēmas par lēmumu pieņemšanu, drošām attiecībām, kontracepciju, STI,

Skolo pusaudzjus un vecākus

HIV/AIDS, seksingu un atkarībām. "Papardes zieds" valdes priekšsēdētāja Iveta Ķelle stāsta: "Organizācija jau vairāk nekā 20 gadu strādā ar jauniešu izglītošanu jautājumos par viņu ķermeni, atbilstību, attiecībām, izsargāšanos, dažādām slimībām un neplānotu grūtniecību. Esot Eiropas valstu organizāciju kopā, sekojot līdzi jaunākajiem pētījumiem un uzkrājot pieredzi, mācāmies, kā par šiem jautājumiem veiksmīgi runāt gan ar jauniesiem, gan viņu vecākiem. Esam priecīgi, ka pēdējos divos gados izdevies pierādīt - skolās nepietiek tikai ar vienu nodarbību jauniesiem par to, kā attīstās ķermenis. Šī tēma pusaudzju gados ir aktuāla, par to jārunā daudz biežāk, vajadzīgas vairākas nodarbības. Jauniešiem trūkst zināšanu par sava un pretējā dzimuma ķermeņa attīstību, trūkst

izpratnes, vai pats jaunietis ir gatavs tuvākām attiecībām." I. Ķelle norāda, ka tikpat būtiski, kā runāt ar pusaudzjiem, ir runāt arī ar viņu vecākiem. Arī vecākiem nereti trūkst zināšanu, kā par dažādām tēmām runāt ar savām atvasēm: "Vecāki tiešām atzīst, ka nezina, kā atbildēt uz bērnu jautājumiem. "Papardes zieds" mēdz piedalīties arī skolās vecāku sapulcēs, kur par to diskutējam un kopīgi cenšamies atrast pareizos vārdus, lai šīs sarunas būtu vieglāk uzsākt. Jāatceras, ka liela nozīme mūsdienās ir televīzijai un internetam. Tur var redzēt seksuālo un pat pornogrāfiska rakstura pārrades. Un tad būtiski, cik zinoši ir jaunieši, lai šos sižetus izvērtētu. Vecākiem jāizskaidro redzētais, lai bērniem neveidotos greizs priekšstats par dažādiem jautājumiem."

Organizācijas "Papardes zieds" valdes priekšsēdētāja norāda, ka jauniešu vidū turpina pieaugt inficēšanās ar seksuāli transmisīvajām infekcijām un HIV, nepilngadīgām meitenēm dzimst bērni vai tiek veikta neplānota grūtniecības pārtraukšana. Galvenais iemesls - elementāru zināšanu trūkums. I. Ķelle stāsta: "Diendienā strādājot ar skolu jauniesiem un viņu vecākiem, mūsu biedrības darbiniekiem redzams, ka jauniešu, kuriem nav pat elementāru zināšanu par cilvēka fizioloģiju, nekļūst mazāk. Viens no jautājumiem, kas pēdējā mēnesī patiešām pārsteidzis manus kolēģus - vai mēnešreizes sievietei ir tikai vienu reizi mūžā vai visu dzīvi? Izpratne nepalielināsies, ja skolās netiks pievērsta uzmanība zināšanām par jauniešu ķermeni un attiecībām."

Jauniešiem interese par reproduktīvās veselības jautājumiem ir, pieaugušo uzdevumus ir zinoši uz šiem jautājumiem atbildēt, kļiedēt jauniešos neskaidrību, uzsver "Papardes zieds" valdes priekšsēdētāja. "Kad tiekamies, jaunieši uzmanīgi klausās stāstītājā. Daudzas meitenes nav zinājušas, kā pierakstīt savu mens-

truālo ciklu, jaunieši nezina, kā var inficēties ar dažādām slimībām un cik tās ir bīstamas. Viņi jautā arī par attiecībām starp vienu dzimuma cilvēkiem. Tas, cik aktīvi jaunieši iesaistās mūsu nodarbībās, atkarīgs arī no skolas vides - cik brīvi viņi drīkst izteikties, cik saprotoši ir klasesbiedri," stāsta I. Ķelle, iedrošinot arī vecākus mājās ar bērniem runāt par tēmām, kas var likties šķietami neērtas, bet bērna attīstībā ir tik svarīgas: "Vecākiem jāpanāk savstarpējā uzticēšanās. Ja bērnam būs kādi jautājumi, viņš zinās, ka var iet pie saviem vecākiem pēc atbildēm. Arī ja kāds svešinieks uzrunājis bērnu intersei un lūdzis izģērbties, sevi nobildēt, bērnam jājutās tik drošam, lai par to stāstītu saviem vecākiem."

Vecākiem nav jāgaida tas brīdis, kad ar bērnu par reproduktīvo veselību runās speciālisti skolā. Tas vispirms jā dara ģimenē, mājās - dienu no dienas skaidrojot un mācot svarīgas zināšanas un prasmes, kas bērnam nākotnē palīdzēs veidot attiecības un nodibināt ģimeni, skaidro "Papardes zieds" valdes priekšsēdētāja.

Fakti

Lai saprastu, kāda ir situācija un ko domā jaunieši, biedrība "Papardes zieds" aptaujāja 500 jauniešus vecumā no 15 līdz 18 gadiem.

- Vairāk nekā trešdaļa - 35% respondentu - savas zināšanas par ķermeni un veselību uzskata tikai par apmierinošām.
- 30% jauniešu uzskata, ka skolā sniegtās zināšanas par cilvēka ķermeni un veselību varētu būt labākas.
- Teju puse aptaujas dalībnieku - 43% - atzīst, ka vecāki ar viņiem nav runājuši par seksu un seksuāli reproduktīvo veselību.
- Vairāk nekā divas trešdaļas - 67% - jauniešu atzīst, ka ir redzējuši vai skatījušies pornogrāfiju. 43% to skatījušies mājās. 9% - to dara regulāri.
- Gandrīz 60% bērnu par redzēto pornogrāfiju nav pārrunājuši ne ar vienu.

Lappusi sagatavojuši **MADARA OZOLIŅA**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā "Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma" atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās
attīstības aģentūra